

СИСТЕМНИЙ АСПЕКТ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Т.М. Орищин

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, кафедра фінансів, тел. +380 (342) 50 45 74, e-mail: fin.@nung.if.ua

Тенденції взаємовідносин природи і суспільства викликають необхідність формування новітніх підходів через призму створення нової системи управління природними ресурсами, базованої на інноваційних технологіях. Домінантами даної системи є:

- економічна та екологічна доцільність використання і відтворення природних ресурсів;
- оптимізація споживання, виробництва та пошук нових моделей природокористування;
- обґрунтування нормативно-правової бази використання природно-ресурсного потенціалу.

При цьому ресурсний потенціал суб'єктів господарювання, регіонів та держави необхідно виокремлювати як самостійний об'єкт управління, матеріальною основою якого є конкретні види ресурсів з їх біологічними, фізичними та функціональними властивостями.

Високий рівень глобалізації та поглиблення зв'язків між усіма сферами діяльності зумовлює нагальну потребу в розробці нових методів управління соціально-економічними процесами на національному та міжнародному рівні. Таким новітнім напрямом є програмний метод управління соціально-економічними процесами різних рівнів і призначення, термінів виконання та спрямованості відповідних програм. Суспільна значимість та висока вартість втілення таких програм актуалізують проблеми вивчення умов, заходів і засобів їх реалізації [1].

Загальновідомо, що енергетичний комплекс держави – це складне поєднання виробничо-організаційних структур, які формують певну систему для задоволення енергетичних потреб суспільства і забезпечення енергетичної безпеки держави. Категорія “система” в науковому аспекті є певною множиною елементів, що перебувають у взаємовідносинах і взаємозв'язку, у стані цілісності і єдності. У цьому сенсі екосистема та соціальна система такі ж реальні, як і докільця та людина [2].

Загальна теорія систем усі процеси та явища розглядає як системи. Такий підхід відповідає певній упорядкованості, яка властива як природі, так і суспільним інституціям, і має значення з гносеологічного та методологічного погляду. Дослідження теоретичних аспектів формує структуру наукового пізнання складних соціально-економічних процесів і дозволяє приймати ефективні управлінські рішення щодо них. Управління паливно-енергетичними ресурсами передбачає необхідність розгляду сутності категорії “система”, сучасних математичних методів і технологій у забезпеченні функціонування та ефективного управління соціально-економічними системами.

Системний підхід у дослідженні певного процесу або явища передбачає врахування якнайбільшого числа внутрішніх зв'язків і зовнішніх чинників, які характеризують досліджувану систему. Враховуючи складність і чисельність явищ і процесів матеріального світу, їх взаємозв'язків, необхідно виділити певні межі досліджуваного об'єкта.

Системний аналіз розглядає досліджуваний об'єкт як цілісне утворення, яке функціонує в умовах дій зовнішнього середовища, чинники якого безпосередньо або опосередковано впливають на нього. Методологія системного аналізу ґрунтується на визначальних особливостях системи, серед яких – цілісність, відносна відокремленість від зовнішнього середовища, структурованість і цілеспрямованість функціонування.

За характером взаємодії із зовнішнім середовищем розрізняють замкнені та відкриті системи. Замкнена система має високий ступінь незалежності від навколишнього середовища і чітко окреслені межі. В свою чергу, відкрита система взаємодіє з навколишнім середовищем і повинна пристосовуватись до змін у ньому з метою подальшого функціонування.

Сучасна теорія систем представляє певні концепції для характеристики тих чи інших об'єктивно наявних властивостей систем. Їх використовують для встановлення зв'язків між елементами системи на певному рівні їх взаємодії і між визначеними об'єктами сукупностей елементів.

Сукупності поєднаних і чітко узгоджених між собою елементів системи утворюють ієрархічні структури в межах системи. Це забезпечує стабільність функціонування системної сукупності і структурування організації взаємодії її складових. Взаємодіючи та розвиваючись, елементи та

структури системи формують нові агрегативні властивості системи. В той же час, володіючи відносною самостійністю, елементи та структури внаслідок агрегування забезпечують її цілісність та певну стабільність розвитку. З іншого боку, наявна система через внутрішні взаємозв'язки впливає на стан окремих складових елементів і визначає можливу спрямованість їх дій.

Отже, досягнення певної мети, задля якої створювалась система, відбувається завдяки функціонуванню кожного елемента в системі в тих межах, які окреслені функціонуванням системи як цілісної сукупності. Системний підхід створює можливості для визначення та вивчення нових якостей кожного елемента. Дослідження існуючих взаємозв'язків між елементами та структурування в системі дозволяють глибше зрозуміти її сутність. Розгляд явищ і процесів як системних утворень уможливує розбудову таких методологічних підходів до їх вивчення, які дозволять виявити закономірності розвитку систем, зумовлених функціонуванням окремих елементів і їх структур.

Відкриті системи необхідно вивчати, виходячи із особливостей зв'язків з навколишнім середовищем і можливостей пристосування до змін у ньому. Здатність системи динамічно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі визначає її еволюцію і залежить від складності та організації системи. Взаємодія системи з мінливим середовищем вимагає механізмів її адекватної перебудови, а для рукотворних систем ще й моделей системи, її зовнішнього середовища та прогнозування очікуваних змін. Достатньої узгодженості системи із середовищем можна досягнути шляхом змін у структурі системи, якщо це можливо, змін у самому середовищі чи поєднанням даних двох шляхів.

Мета створення відповідної системи обумовлює напрями взаємодії елементів та системи як об'єднання таких елементів. Забезпечення функціонування таких напрямів обумовлює створення й дослідження об'єднань елементів системи-структур. В основі формування структури лежить головний зв'язок як складова зв'язків, які обумовлюють мету існування системи. Поряд із ним існує сукупність інших зв'язків між елементами. Оскільки головний зв'язок характеризує відношення елементів, то структуру можна визначити як їх сукупність, що утворюють певну множину.

Вивчення ієрархічних зв'язків біологічних, екологічних й інших природних систем та їх формування для рукотворних систем має на меті створення методологічних засад ефективного управління різноманітними системами. Варто зазначити, що дослідженню різних аспектів функціонування ієрархічних структур присвячено багато наукових праць [3,4]. В керованій системі ієрархічна структура представляє узагальнення функцій опрацювання інформації та прийняття управлінських рішень в соціально-економічних, виробничих та інших інституціях. Зменшення невизначеності у процесі прийняття рішень викликають необхідність розбудови ієрархічної структури з метою підвищення якості управління. Досягнення оптимізації управління керованою системою вимагає певної децентралізації управління.

Децентралізація управління сприяє зменшенню невизначеності, яка пов'язана з накопиченням та обробкою інформації. Однак у певних випадках децентралізація може бути джерелом невизначеності, обумовленої невідповідністю власних цілей деякої частини системи інтересам системного утворення в цілому. Саме це зумовлює пошук оптимального рівня децентралізації з раціональним розподілом функцій прийняття рішень і розподілу відповідальності між центральною та підпорядкованими ланками системи.

Перелік використаних джерел

- 1 Інноваційна стратегія українських реформ/А.С.Гальчинський, В.М.Геєць, А.К.Кінах, В.П.Семіноженко – К.: Знання України, 2002. -336с.
- 2 Приходько М.М., Приходько М.М.(молодший) Управління природними ресурсами і природоохоронною діяльністю. Івано-Франківськ: «Фоліант», 2004. -847 с.
- 3 Ульяновченко О.В. Дослідження операцій в економіці. Підручник. –Харків: Гриф, 2002. -580с.
- 4 Экономико-математические методы и модели.: Учебное пособие /Н.И.Холод, А.В.Кузнецов, Я.Н.Жихар и др.; Под общей ред. А.В.Кузнецова. -2-е изд. –МН.: БГЭУ, 2000. -412с.